

Сняданко І. І. доктор психологічних наук
завідувач кафедри теоретичної та практичної психології
Національного університету «Львівська політехніка»
<https://orcid.org/0000-0003-4245-1443>

Грищенко О. В. аспірантка 1 курсу спеціальності
Психологія кафедри теоретичної та практичної психології
Національного університету «Львівська політехніка»
<https://orcid.org/0000-0001-8739-0125>

ТЕОРЕТИКО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «КОГНІТИВНА УСТАНОВКА»

У статті розглянуто такі поняття, як: установка, когнітивна установка, етична установка, транзакційний аналіз, раціонально-емоційна терапія, раціональні судження, поведінка, емоції. Здійснено аналіз раціонально-емоційного підходу А. Елліса, зміст якого полягає в тому, що сильний емоційний наслідок слідує за важливою подією, але насправді емоційний наслідок виникає під впливом системи переконань людини. Зроблено висновки, що під поняттям “когнітивна установка” слід розуміти думки, переконання, почуття та поведінку людини щодо певного суб'єкта, особи, об'єкту або подій. Когнітивні установки є результатом виховання або впливу культурних цінностей, які пізніше впливатимуть на поведінку людини щодо певного суб'єкта або об'єкта, особи чи події тощо.

Ключові слова: установка; когнітивна установка; етична установка; транзакційний аналіз; раціонально-емоційна терапія; раціональні судження; поведінка; емоції.

Вступ. Метою статті є здійснити теоретичний аналіз поняття «когнітивна установка». У статті розглянуто основні підходи щодо розуміння поняття «установка» такими вченими: Л. Божович, Д. Келлі, А. Елліс, І. Мясіщевим, Д. Узнадзе, М. Фішбайн, В. Ядов та ін. Здійснено аналіз поняття «когнітивна установка» у підходах таких вчених, як: А. Айзен, Д. Абун, М. Дональд, К. Черрі, С. Хофстеде та ін.

За результатами аналізу зроблено висновок, що виникнення ірраціональних суджень (установок) часто пов'язане з минулим людини, коли вона в дитячому віці сприймала їх, не володіючи ще навичкою проводити критичний аналіз на когнітивному рівні, не маючи можливості спростувати їх на поведінковому рівні, оскільки була обмежена і не стикалася з ситуаціями, які б могла спростувати, або одержати певні підкріплення від соціального оточення. Важливим для людини є знання про те, що ірраціональні установки можна змінювати.

Зроблено висновки, що під поняттям «когнітивна установка» слід розуміти думки, переконання, почуття та поведінку людини

щодо певного суб'єкта, особи, об'єкту або події. Це тенденція до оцінювання речей відповідно до власного сприйняття, уявлень або почуття. Когнітивні установки можуть містити позитивні або негативні думки чи почуття до певного суб'єкта, об'єкта, людини, групи, подій тощо. Це стає індивідуальною схильністю реагувати позитивно або негативно на певний суб'єкт, об'єкт, подію та ін.

Когнітивні установки є результатом виховання або впливу культурних цінностей, які пізніше впливатимуть на поведінку людини щодо певного суб'єкта або об'єкта, особи чи події тощо.

Теоретичне підґрунтя. Поняття, яке в психологічній науці дістало назву «установка», з'явилося з моменту зародження когнітивного підходу до вивчення особистості в англійському психологічному дискурсі. Дане поняття розроблялося у радянській психології представниками грузинської школи Ш. Надірашвілі, В. Норахідзе, Д. Узнадзе [12].

Психологічне вивчення феномена установки пов'язано з ім'ям Д.Н. Узнадзе (1958). На його думку, під установкою слід розуміти стан готовності людини до певної

Питання психології

активності, яке виникає на неусвідомлюваному рівні при наявності двох основних і необхідних умов: потреби і об'єктивна ситуація до її задоволення. Іншими словами, у взаємодії суб'єкта з ситуацією задоволення його потреби і виникає установка. Тобто остання формується у людини в результаті повторних впливів одних і тих же зовнішніх стимулів в певній ситуації.

Найбільш типовий і найбільш вживаний спосіб формування установки в експериментально-психологічних дослідках, розроблений в школі Д. Узнадзе – це прийом з двома кулями, різними за об'ємом, але однаковими за вагою. За 10-15 разів дослідник одночасно вкладає в руки досліджуваного, у якого закриті очі, ці кулі. Наприклад, менша за об'ємом куля – в праву руку, а інша, більша, – в ліву. Досліджуваний, згідно з інструкцією, кожен раз повинен визначати і повідомляти експериментатору (говорити або показувати рукою), в якій руці куля є більшою. Потім суб'єкт отримує в руки рівні за об'ємом кулі. І він, як правило, не помічає, що вони рівні, і продовжує в певній кількості проб вважати їх різними за величиною [8; 12].

При цьому спостерігаються два варіанти ілюзорного сприйняття: контрастний, коли куля оцінюється як більша в тій руці, куди в попередніх пробах вкладався менша за об'ємом куля та асимілятивний (він більш рідкісний), коли як більша оцінюється куля в тій руці, в яку до цього досліджуваний одержував меншу кулю.

Дані експерименти прості, не вимагають спеціального лабораторного обладнання, проте вони незручні для психофізіологічних досліджень, так як не дають можливості ізолювати випробуваного від експериментатора і мінімізувати його рухову активність, щоб уникнути артефактів при реєстрації фізіологічних функцій.

Явища установки описані при сприйнятті стимулів різних модальностей – як невербальних, так і вербальних. Всі види і форми установок об'єднує принципове положення: у результаті повторного сприйняття конкретного стимулу в певній ситуації у вищих відділах головного мозку формується внутрішній стан, який в значній

мірі визначає готовність суб'єкта до сприйняття цього стимулу, передуючи рішення перцептивної задачі і тим самим надає регулюючий вплив на його поведінку. Установка – це стан готовності до певної активності (діяльності).

Слід підкреслити ще одне важливе положення: ні сама установка, ні факт її появи не усвідомлюються суб'єктом, що не переживаються на рівні свідомості. Про це свідчать, наприклад, спеціальні дослідження Д. Узнадзе (1958), в яких установчі проби були пов'язані з людьми, що знаходяться в стані гіпноотичного сну. Незважаючи на це, у досліджуваних в критичних пробах виявлявся ефект установки [4].

Продовжуючи досліджувати поняття «установка», можна виділити близьке за змістом поняття «ставлення» за І. М'ясищевим. У дослідженнях І. М'ясищева зміст цього поняття розглядається як інтегральна «позиція» особистості та як зв'язок суб'єкта та об'єкта (за принципом взаємовідносин «організм-середовище»). Також слід зазначити, що «ставлення» як предмет психології розглядає особистість як систему ставлень та як категорію психології на рівні зі свідомістю, діяльністю, спілкування [7].

Також слід виділити дослідження Л.І. Божович, яка визначає спрямованість як систему стійких домінуючих мотивів [2]. У контексті даного підходу зріла особистість організовує власну поведінку в умовах дії кількох мотивів; обирає цілі діяльності і за допомогою спеціально організованої мотиваційної сфери регулює свою поведінку таким чином, щоб небажані мотиви, бодай і дуже сильні, були пригніченими. Формування особистості ґрунтується на розвитку мотиваційної сфери, що представляє собою єдину динамічну систему, всі елементи якої взаємопов'язані. В результаті цих процесів виробляється певна стратегія поведінки.

Окрім стратегій поведінки існують також смислові утворення такі як: смисловий конструкт, смислова диспозиція, смислове настановлення. Вони не існують ізолювано, а утворюють єдину систему. На думку О. Леонтьєва ієрархізована система смислів являє собою ядро особистості [5]. Прагнення людини

Питання психології

до смислу виступає однією з найважливіших потреб людини, задоволення якої визначається здатністю взяти на себе відповідальність, вірою у власну здатність здійснювати контроль над своєю долею. Ключовим показником наявності особистісного смислу є осмисленість життя. Осмисленість життя визначається як осмисленість минулого, сьогодення й майбутнього, як наявність мети в житті, як переживання індивідом онтологічної значущості життя. Таким чином, осмисленість життя характеризує особистість як суб'єкт творчої активності, спрямованої на самовдосконалення й зміну реальності [1; 5].

В. Ядов виокремлює ціннісні орієнтації в окремий рівень установок – вищі установки. Уся градація при цьому виглядає таким чином: від фіксованих установок (вітальних та групових) через базові соціальні установки до ціннісних орієнтацій. Під фіксованістю установки при цьому розуміється ступінь її наближення до норми (коли установка тією чи іншою мірою нав'язується індивідові, а не приймається їм вільно і відповідально). Отже, ціннісні орієнтації, за В. Ядовим, становлять собою інтегративні, вільно та відповідально обрані особистістю установки, що є ширшими і більш включеними, ніж будь-які фіксовані або ж навіть базові соціальні установки, орієнтири й ідеали. Виходячи з цієї логіки, ціннісні орієнтації, на відміну від фіксованих установок, виробляються не в кожного індивіда, а лише в такого, який дійшов до необхідного ступеню розвитку. Перехід від нижчих установок до вищих (ціннісних орієнтацій) відбувається шляхом поступового їх закріплення у відповідних ситуаціях, що відповідають тому чи іншому рівню потреб. Так, рівень нижчих (вітальних) потреб виробляє у простих предметних ситуаціях установки та поведінкові акти, які за своєю суттю ще не є соціальними. Більш високий рівень потреб (наприклад, у спілкуванні з іншими) змушує індивіда керуватися груповими, отже, хоча й примітивними, але за суттю вже соціальними установками. Наступний рівень потреб пов'язано з участю у певній соціальній сфері діяльності. На цьому рівні відбувається виробка базових соціальних установок. І лише вищий рівень потреб,

пов'язаних у людини з усвідомленням власної приналежності не до певної діяльнісної сфери, а в цілому до суспільства, культури, людства, формує у людини вершину ієрархії установок, а саме, ціннісні орієнтації, та відповідну їм ціннісну поведінку [15]

Головна теза когнітивної школи у психології ґрунтується на метафорі людини як дослідника [14, с. 434–438]. Один із засновників когнітивного напрямку психології Д. Келлі висунув такий основний постулат: «Процеси особистості – це прокладені у психіці канали, в руслі яких людина прогнозує події» [14, с. 444]. Д. Келлі назвав їх особистісними конструктами. Хоча може видатися, що йдеться про свідомі феномени, сам Д. Келлі вважає їх радше такими, що можуть бути усвідомленими внаслідок певної процедури, яка пізніше лягла в основу його тесту особистісних конструктів. Тобто, в повсякденній практиці сама людина міри впливу на її вчинки цих конструктів не усвідомлює. Ідея людини як дослідника та теорія особистісних конструктів дали поштовх розвитку цілому напрямку у психології, який пізніше був названим дослідженням «когнітивної установки».

Раціонально-емоційну терапію (РЕТ) А. Елліс (1966) почав розробляти в 1955 р., коли займався клінічною психологією в Нью-Йорку, проробивши на той час на даному поприщі більше десяти років. За тривалий час свого існування РЕТ практикувалася в самих різних терапевтичних варіаціях (індивідуальна, групова, колективна) самими різними фахівцями в галузі психічного здоров'я (психологами, психотерапевтами, соціальними працівниками тощо) на самому різному контингенті клієнтів (дорослих, дітях, старших людей), страждаючих від широкого спектра психологічних розладів. Крім консультування й психотерапії, принципи РЕТ широко використовуються в усіх без винятку життєвих сферах. Суть концепції А. Елліса виражається моделлю А-В-С, де А – збудлива подія; В – система переконань (суджень, установок); С – емоційний наслідок. Коли сильний (надмірний) емоційний наслідок (С) слідує за важливою збудливою подією (А), тоді може здатися, що А викликає С, але насправді

Питання психології

емоційний наслідок виникає під впливом В – системи переконань людини. Коли цей небажаний емоційний наслідок такий, як сильна тривога, гнів тощо, то його причину можна знайти в тому, що А. Елліс називає ірраціональними установками людини. Якщо такі переконання ефективно спростувати, приводити раціональні докази й показувати їхню неадекватність на поведінковому рівні, то надмірна емоція зникає. З точки зору РЕТ виникнення надмірних емоцій мають в основі когнітивні помилки. Для позначення всіх різних категорій когнітивних помилок А. Елліс запропонував використати термін «ірраціональні судження». До них він відносив такі форми помилок, як перебільшення, спрощення, необґрунтовані припущення, помилкові висновки, абсолютизацію тощо. Таким чином, основна ідея раціонально-емотивної терапії полягає в тому, що емоційні порушення викликаються ірраціональними переконаннями [13].

Відповідно до теорії РЕТ, люди найбільш щасливі тоді, коли вони ставлять перед собою важливі життєві цілі й завдання й активно намагаються їх здійснити. Крім того, стверджується, що при постановці й досягненні цих цілей і завдань людина повинна розуміти, що вона живе в суспільстві: відстоюючи свої власні інтереси, необхідно враховувати й інтереси оточуючих людей. Опираючись на положення про те, що люди схильні керуватися цілями, раціональне в теорії РЕТ означає те, що допомагає людям у досягненні їхніх основних цілей і завдань, тоді як ірраціональне – це те, що перешкоджає їхньому здійсненню.

Когнітивні та емоційні процеси й поведінка протікають не ізольовано: найчастіше, особливо при психологічних порушеннях, у значній мірі перекривають один одного. Останнім часом РЕТ підкреслює вторинну природу подій, що активізують, і показують, як події знову взаємодіють із нашими когнітивними оцінками, емоціями й вчинками. Раціональні судження – це оцінні когніції, що мають особисту значимість і, в цілому, є доцільними по своїй природі. Вони виражаються у формі бажань, прагнень, переваг, схильності. Люди випробовують

позитивні емоції, почуття задоволення й насолоди, коли одержують те, чого хочуть, і негативні (смуток, заклопотаність, жаль, роздратування тощо), коли не одержують. Ці негативні емоції, почуття (сила яких залежить від важливості бажаного) вважаються здоровою (адекватною) реакцією на негативні події й не перешкоджають досягненню намічених нових цілей і завдань [6].

Виникнення ірраціональних суджень (установок) часто пов'язане з минулим людини, коли вона в дитячому віці сприймала їх, не володіючи ще навичкою проводити критичний аналіз на когнітивному рівні, не маючи можливості спростувати їх на поведінковому рівні, оскільки була обмежена і не стикалася з ситуаціями, які б могла спростувати, або одержати певні підкріплення від соціального оточення. Важливим для людини є знання про те, що ірраціональні установки можна змінювати. Але для того, щоб їх змінити, необхідно спочатку їх ідентифікувати, а це вимагає наполегливого спостереження та самоаналізу, використання певних методів, що полегшують даний процес. Тільки реконструкція помилкових установок призводить до зміни емоційного реагування. У процесі РЕТ людина здобуває здатність управляти своїми ірраціональними установками за власним розсудом, на протиположному початковому етапу терапії; коли ірраціональні установки управляють поведінкою людини [3].

Когнітивні установки відносяться до думок, переконань, почуттів і поведінки людини щодо певного суб'єкта, особи, об'єкта або події (К. Черрі, 2019) [20]. Це тенденція до оцінювання речей відповідно до власного сприйняття, уявлень або почуття. Таким чином, можна мати сприятливі або несприятливі думки чи почуття до певного суб'єкта, об'єкта, людини, групи, події тощо. Це стає індивідуальною схильністю реагувати позитивно чи негативно на певний суб'єкт, об'єкт чи подію (І. Айзен, 1993) [17].

Когнітивні установки є результатом виховання або культури, які пізніше впливатимуть на поведінку людини щодо певного суб'єкта або об'єкта, особи чи подія тощо. За словами І. Айзена, когнітивна

Питання психології

установка є результатом впливу або досвіду, таких як перегляд телевізора або інші види експозиції. Дивитися телебачення орієнтує когось на формування думки щодо певних речей [17]. Але Д. Абун заглибився у формування когнітивних установок, що формується культурою. Він вважає це ставлення формується культурою, де людина виховується [16]. Його думка ґрунтується на дослідженнях М. Дональда, М. Хофстеде з посиланням на Брауна [21; 22]. М. Дональд стверджував, що культура грає важливу роль у функціонуванні нашого мозку і навіть мозкових структур. Цей погляд відповідає тому, що М. Хофстеде стверджував, що культура – це колектив, програмування людського розуму, яке допомагає йому розрізнити свою групу від іншої. Ця думка теж була підкріплена думкою Д. Амстронга про те, що на етичне сприйняття людей дуже впливає культура [18; 22].

У цьому випадку етична установка однієї людини залежить від культури, де виховується. І. Айзен стверджує, що визначень щодо когнітивних установок може бути багато, це буде залежати від спрямованості певного психолога, але, незважаючи на ці відмінності, у них є спільна вигода. Вони погодились, що, хоча ставлення є прихованим або невидимим, але це можна оцінити (Д. Бем, 1970, О. Едвардс, 1957, М. Фішбен & І. Айзен, 1975). Когнітивні установки можуть вимірюються за допомогою реакції людини до об'єкта ставлення, яке може бути сприятливим або несприятливим щодо об'єкта, осіб, подій або ситуації. За даними Дж. Олпорта, М. Хілгарда, Р. Розенберга, П. Говланда та І. Айзен існують три категорії відповідей або реакцій на об'єкт установки: когнітивні, афективні та поведінкові реакції. Когнітивний компонент ставлення відноситься до думки, сприйняття або уявлень людини до об'єкта установки. Ефективний компонент – емоційна реакція або почуття людини до предмета установки, який подобається чи не подобається. Поведінковий або когнітивна складова відношень пов'язана з поведінковою реакцією на об'єкт ставлення. Це

може включати плани, наміри і зобов'язання до запланованої поведінки через установку [17-19].

Методи дослідження. Було використано теоретичні методи дослідження, такі як: аналіз, синтез, дедукція, індукція та узагальнення.

Результати і обговорення. У результаті проведення теоретичного дослідження було відібрано та проаналізовано необхідну інформацію, обрано об'єкт і предмет для аналізу і дослідження, сформовано мету, порівняно результати різних досліджень в хронологічному контексті обґрунтування «когнітивної установки» з теоретичними крос-культурними дослідження проблеми; зроблено узагальнення щодо поняття «когнітивна установка».

Висновки. Ці та багато інших фактів дають підставу вважати, що установка формується не в свідомості і не є феноменом свідомості, а відображає мозкові процеси, що організують на неусвідомлюваному рівні внутрішній стан, який в значній мірі випереджає рішення когнітивного завдання на свідомому рівні, якби заздалегідь визначає в конкретній ситуації спрямованість суб'єкта на певну активність, готовність до певної форми реагування.

Можемо зробити висновки, що під поняттям «когнітивна установка» слід розуміти думки, переконання, почуття та поведінку людини щодо певного суб'єкта, особи, об'єкту або подій. Це тенденція до оцінювання речей відповідно до власного сприйняття, уявлень або почуття. Когнітивні установки можуть містити позитивні або негативні думки чи почуття до певного суб'єкта, об'єкта, людини, групи, події тощо. Це стає індивідуальною схильністю реагувати сприятливо чи несприятливо на певний суб'єкт, об'єкт, подію та ін.

Когнітивні установки є результатом виховання або впливу культурних цінностей, які пізніше впливатимуть на поведінку людини щодо певного суб'єкта або об'єкта, особи чи події тощо.

Список використаних джерел

1. Бирман Л. А. Управленческие решения : учеб. пособ. / Л. А. Бирман. – М. : Дело, 2004. – 204 с.

Питання психології

2. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте / Ли́дия Ильинична Божович. – СПб. : Питер, 2009. – 400 с.
3. Карамушка Л. М. Психологія управління закладами середньої освіти : монографія / Л. М. Карамушка. – К. : Ніка-Центр, 2000. – 332 с.
4. Китов А. И. Психология хозяйственного управления / А. И. Китов. – М. : Профиздат, 1984. – 247 с.
5. Леонтьев Д.А. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности / Д.А. Леонтьев. – М.:Смысл, 2003.–487 с. 8. Леонтьев А.Н. Деятельность, сознание, личность / А.Н. Леонтьев. – М.: Политиздат, 1975. —304 с.
6. Лесечко М. Д. Психологія управлінських рішень і створення ефективних команд : навчальний посібник / М. Д. Лесечко, А. О. Чемерис, Р. М. Рудницька. – ЛРІДУ УАДУ, 2003. – 100 с.
7. Мармаза О. І. Інноваційні підходи до управління навчальним закладом / О. І. Мармаза. – Х. : Основа, 2004. – 240 с.
8. Потапчук Є. М. Управлінець як суб'єкт та об'єкт збереження психічного здоров'я / Є. М. Потапчук // Психологія : зб. наук. праць НПУ імені М. П. Драгоманова. – 2002. – Вип. 15. – С. 350–354.
9. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн ; сост., авт. послеслов. и коммент. А. В. Брушлинский и К. А. Абульханова-Славская. – СПб. : Питер, 2000. – 705 с.
10. Сафін О. Д. Психологія управлінської діяльності командира / О. Д. Сафін. – Хмельницький : Вид-во АПВУ, 1997. – 149 с.
11. Третьяченко В. В. Колективні суб'єкти управління: формування, розвиток та психологічна підготовка / В. В. Третьяченко. – К. : Стило, 1997. – 585 с.
12. Узнадзе Д.Н. Основные положения теории установки. Труды, Т.6. - Тбилиси: Мецниереба, 1977. – с. 326.
13. Филиппов А. В. Работа с кадрами: психологический аспект / А. В. Филиппов. – М. : Экономика, 1990. – 168 с.
14. Хьелл Л. Теории личности (Основные положения, исследования и применение) / Л. Хьелл, Д. Зиглер. – СПб.: Питер Пресс, 1997. – 608 с. –(Серия «Мастера психологии»).
15. Ядов В. А. О диспозиционной регуляции социального поведения личности / В. А. Ядов // Методологические проблемы социальной психологии : сб. ст. – М., 1975. – С. 89–105.
16. Abun, D., & P.Racoma, A.P. (2017). Environmental Attitude and Environmental Behavior of Catholic Colleges' Employees in Ilocos Sur, Philippines. *Texila International Journal of Academic Research*, Volume 4, Issue 1, June 2017.
17. Ajzen, I., & Fishbein, M. (2000). Attitudes and the Attitude- Behavior relation: Reasoned and Automatic Processes. In W.
18. Allport, G.W. (1954). The Historical Background of Modern Social Psychology. In Lindzey, G. (Ed.). *Handbook of Social Psychology*, Vol. 1, pp. 3-56. Cambridge, MA: Addison-Wesley.
19. Bem, D.J. (1970). *Beliefs, Attitudes and Human Affairs*. Belmont, CA: Brooks/Cole.
20. Cherry, K. (2019). Attitudes and Behaviors in Psychology. *Very Well Mind*. Retrieved from <https://www.verywellmind.com/attitudes-how-they-formchange-shape-behavior-2795897>
21. Donald, M. (2002). *A Mind So Rare: The Evolution of Human Consciousness*. New York: W.W. Norton&Company, Inc.
22. Stroebe & M.Hewstone (Eds.). *European Review of Social Psychology*, Vol. 11, pp. 1-33. Chichester, UK: Wiley.

References

1. Byrman L.A. (2004). *Upravlencheskye resheniya [Administrative decisions: textbook. Manual]* М.: Delo, 204 p. (in Ukrainian).
2. Bozhovych L.Y., (2009), *Lychnost yee formyrovanye v detskom vozdaste [Personality and its formation in children's reward]* SPb:Peter, 400 p. (in Ukrainian).
3. Karamushka L.M. (2000), *Psychologiya upravlinnya zakladamy serednoyi osvity: monografiya [Psychology of managing mortgages of middle education: monograph]* K.:Nika-Center, 332 p. (in Ukrainian).
4. Kytov A.Y. (1984) *Psychologyya hozyajstvennogo upravlenyya [Psychology of economic management]* M.:Profizdat, 247p. (in Ukrainian).
5. Leontev D.A. (2003) *Psychologyya smisla: pryroda, stroenye y dynamyka smislovoj realnosti [Psychology of meaning: nature, structure and dynamics of semantic reality]* М.: Meaning, 487 p. (in Ukrainian).

Питання психології

6. Lesechko M.D. (2003) *Psichologiya upravlinskyx rishen i stvorenyya efektyvnyx komand : navchalnyj posibnyk* [Psychology of management decisions and the establishment of effective teams: the boss] LRIDU UADU, 100 p (in Ukrainian).
7. Marmaza O.I. (2004) *Innovacijni pidxody do upravlinnya navchalnym zakladom* [Innovatsiyni go to the management of the initial mortgage] Kh.: Osnova, 240 p (in Ukrainian).
8. Potapchuk Y.M. (2002) *Upravlinecz yak sub'yekt ta obyekt zberezheniya psyhichnogo zdorovya* [Manager yak sub'ekt that ob'kt mental health care] *Psychology: zb. sciences. prats NPU imene M. P. Dragomanov., VIP. 15, 350–354 p.* (in Ukrainian).
9. Rubynshtejn S.L. (2000) *Osnovi obshhej psyhologyy* [Fundamentals of General Psychology] SPb. : Peter, 705 p (in Ukrainian).
10. Safin O.D. (1997) *Psichologiya upravlinskoyi diyalnosti komandyra* [Psychology of the commander's management] Khmelnytsky: View of APVU, 149 p. (in Ukrainian).
11. Tretyachenko V.V. (1997) *Kolektyvni sub'yekty upravlinnya: formuvannya, rozvytok ta psyhologichna pidgotovka* [Collective subkti management: formulation, development and psychological training] K.: Stilos, 585 p. (in Ukrainian).
12. Uznadze D.N. (1977) *Osnovni polozhenyya teoryi ustanovky. Trudi, T.6.* [The main provisions of the theory of installation. Proceedings, V.6.] Tbilisi: Metsniereba, 326 p. (in Ukrainian).
13. Fylyppov A.V. (1990) *Rabota s kadramy: psyhologicheskyj aspekt* [Work with personnel: psychological aspect] M.: Economics, 168 p. (in Ukrainian).
14. Kell L. (1997) *Teoryi lychnosty (Osnovnie polozhenyya, yssledovannya uprymenenye)* [Theories of personality (Fundamentals, research and application)] SPb:Peter Press Series "Masters of Psychology", 608 p. (in Ukrainian).
15. Yadov V.A. (1975) *O dyspozycyonnoj regulyacyu sotsyalnogo povedenyya lychnost* [About dispositional regulation of social behavior of the individual] *Methodological problems of social psychology: collection of articles, 89-105 p.* (in Ukrainian).
16. Abun, D., & P.Racoma, A.P. (2017). *Environmental Attitude and Environmental Behavior of Catholic Colleges' Employees in Ilocos Sur, Philippines.* *Texila International Journal of Academic Research, Volume 4, Issue 1, June 2017.* (in English).
17. Ajzen, I., & Fishbein, M. (2000). *Attitudes and the Attitude- Behavior relation: Reasoned and Automtic Processes* (in English).
18. Allport, G.W. (1954). *The Historical Background of Modern Social Psychology.* In Lindzay, G. (Ed.). *Handbook of Social Psychology, Vol. 1, pp. 3-56.* Cambridge, MA: Addison-Wesley. (in English).
19. Bem, D.J. (1970). *Beliefs, Attitudes and Human Affairs.* Belmont, CA: Brooks/Cole. (in English)
19. Cherry, K. (2019). *Attitudes and Behaviors in Psychology.* Very Well Mind. Retrieved from <https://www.verywellmind.com/ attitudes-how-they-formchange- shape-behavior-2795897> (in English)
20. Donald, M. (2002). *A Mind So Rare: The Evolution of Human Consciousness.* New York: W.W. Norton&Company, Inc. (in English)
21. Stroebe & M.Hewstone (Eds.). *European Review of Social Psychology, Vol. 11, pp. 1-33.* Chichester, UK: Wiley. (in English)

Резюме

Сняданко И. И. доктор психологических наук
заведующая кафедрой теоретической и
практической психологии НУ «Львовская политехника»
Грищенко О. В. аспирантка 1 курса специальности
Психология кафедры теоретической и практической
психологии НУ «Львовская политехника»

ТЕОРЕТИКО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПОНЯТИЯ «КОГНИТИВНАЯ УСТАНОВКА»

В статье рассмотрены такие понятия, как: установка, когнитивная установка, этическая установка, транзакционный анализ, рационально-эмоциональная терапия, рациональные суждения, поведение, эмоции. Осуществлен анализ рационально-эмоционального подхода А. Эллиса, смысл которого заключается в том, что сильное эмоциональное следствие следует за важным событием, но в действительности эмоциональный следствие возникает под влиянием системы убеждений человека. Сделаны выводы, что под понятием "когнитивная установка" следует понимать мысли, убеждения,

Питання психології

чувства и поведение человека в отношении определенного субъекта, лица, объекта или событий. Когнитивные установки являются результатом воспитания или влияния культурных ценностей, которые позже будут влиять на поведение человека в отношении определенного субъекта или объекта, лица или события и т.д.

Ключевые слова: установка; когнитивная установка; этическая установка; транзакционный анализ; рационально-эмоциональная терапия; рациональные суждения; поведение; эмоции.

Summary

Snyadanko I. doctor of psychological sciences

Head of the Department of Theoretical and Practical Psychology Lviv Polytechnic National University

Gryshchenko O. graduate student of the 1st year of the specialty Psychology Department of Theoretical and

Practical Psychology Lviv Polytechnic National University

THEORETICAL AND PSYCHOLOGICAL ANALYSIS OF THE CONCEPT OF "COGNITIVE ATTITUDE"

Purpose. The aim of the article is to carry out the theoretical analysis of the concept of "cognitive attitude". The main approaches to understanding the concept of "attitude" by the scientists are considered in the article, they are L. Bozhovych, F. Znanetsky, D. Katz, D. Kelly, D. Myers, I. Myasishchev, G. Allport, M. Rokeach, E. Stotland, W. Thomas, D. Uznadze, M. Fishbein, V. Yadov and others. The analysis of the concept of "cognitive attitude" in the approaches of such scientists as A. Eisen, A. Abun, M. Donald, K. Cherry, S. Hofstede and others.

Introduction. The analysis of A. Ellis's rational-emotional approach is made, the meaning of which is that a strong emotional consequence follows an important event, but in fact the emotional consequence arises under the influence of a person's belief system. When this undesirable emotional consequence is such as strong anxiety, anger, etc., its cause can be found in what A. Ellis calls irrational attitudes of human. It is concluded that the emergence of excessive emotions is based on the cognitive errors. In the rational-emotional approach to different categories of cognitive errors it is customary to use the term "irrational judgments" (exaggeration, simplification, unfounded assumptions, erroneous conclusions, absolutization etc.).

According to the results of the analysis concluded that the emergence of irrational judgments (attitudes) is often associated with a person's past, when he/she perceived them in childhood, not yet having the skill to conduct critical analysis at the cognitive level, not being able to refute them at the behavioral level, because he/she was limited and did not face the situations that could refute

or receive some reinforcement from the social environment. It is important for a person to know that irrational attitudes can be changed.

Originality. The following concepts are considered in the article: an attitude, the cognitive attitude, the ethical attitude, the transactional analysis, rational and emotional therapy, rational judgments, behavior, emotions.

Conclusion. It is concluded that the term "cognitive attitude" should be understood as the thoughts, beliefs, feelings and behavior of a person in relation to a particular subject, person, object or event. It is the tendency to evaluate things according to one's own perception, ideas or feelings. The cognitive attitudes can contain positive or negative thoughts or feelings about a particular subject, object, person, group, event, etc. That becomes an individual tendency to react favorably or unfavorably to a certain subject, object, event, etc.

The cognitive attitudes are the result of the upbringing or influence of cultural values which will influence a person's behavior later towards a certain subject or object, person or event and so on.

Key-words: attitude; cognitive attitude; ethical attitude; transactional analysis; rational and emotional therapy; rational judgments; behavior; emotions.

Автори заявляють об відсутності конфлікту інтересів.

Received/Поступила: 08.12. 20.